

A Szociális Szakmai Szövetség Elnökségének

állásfoglalása

A gyermekek által megvalósított, a büntető törvénybe ütköző magatartásokról

2008 januárjában nagy érdeklődést váltott ki a hazai közvéleményben néhány olyan eset, amikor gyermekek vagy fiatalok erőszakos cselekményeket követtek el. A közérdeklődés felkeltésében döntő szerepe volt annak, ahogy a média tárlta ezeket az eseteket. A híradások arról is tudósítottak, hogy a kormányzat intézkedéseket tervez a gyermekkorúak által elkövetett cselekmények problémájának kezelésére. A lehetséges intézkedések között említették a büntethetőség korhatárának leszállítását is.

A Szociális Szakmai Szövetség észlelte, hogy a kérdés erősen foglalkoztatja a szociális szakembereket, leveleikben kritikusán tárgyalják a konkrét esetek kezelését, továbbá elemzik a hasonló helyzetek kezeléséhez rendelkezésre álló, illetve hiányzó módszereket. A Szociális Szakmai Szövetség ezért meghívta az ügy iránt érdeklődő szakembereket a 2008. január 24-i szakmai fórumra. A fórumon részt vevő szociális szakemberek (köztük a gyermekvédelem, illetve a fiatalok bünelkövetők reszocializációjának specialistái) véleményt cseréltek a gyermekek (a gyermek- és fiatalok) által megvalósított különböző magatartásokról, azok okairól, továbbá a probléma kezelésének különféle módjairól.

A Szociális Szakmai Szövetség Elnöksége – támaszkodva a szakmai fórum résztvevőinek véleményére - a következő állásfoglalást fogadta el:

(1) A Szociális Szakmai Szövetség bízik abban, hogy a kormányzat nem a média által felkorbácsolt indulatok hatására hozott, elkapkodott intézkedésekkel fogja kezelni a gyermekek által elkövetett erőszak, illetve büntetőjogba ütköző magatartások problémáját. Kifogásolnánk, ha a politika csupán szimbolikus választ adna a helyzetre a komplex, szakszerű és hatékony megoldások helyett. Határozottan ellenezzük a büntethetőség korhatárának leszállítását.

Indokolás:

Fel kell ismerni, hogy egy régóta létező probléma (a gyermekek által elkövetett erőszak, illetve a gyermekek által elkövetett jogsértő magatartások) megítélése az utóbbi hetekben gyors változáson esett át. A kialakult helyzet „morális pánik”-ként jellemezhető. Ez a jelenség úgy írható le, hogy néhány konkrét eset a média szenzációkeltő, leegyszerűsítő bemutatása révén sajátos reakciókat váltott ki a közvéleményből. Ilyenkor megnő a probléma iránti érdeklődés, veszélyeztetve érzik a társadalom morális rendjét, megnevezik a problémáért

felelősnek vélt személyeket, és követelik a kormányzat erélyes intézkedését. Ilyen helyzetben különösen nagy a kísértés arra, hogy a politika szimbolikus megoldással tegyen eleget a közvélemény – média által felkorbácsolt – elvárásainak.

Álláspontunk szerint az erőszakos, a büntetőjog által tiltott magatartást megvalósító gyermekek bűnössé nyilvánítása csak szimbolikus válasz lenne a problémára. Az intézkedés azt a látszatot keltené, hogy a bűnös cselekedet megkapja a megérdemelt büntetést, és ezzel helyreáll a társadalom megsértett erkölcsi rendje. Rövid ideig úgy tűnne, hogy a kormányzat kellő választ adott a lakosságot izgató problémára.

Egyetlen kutatási adat sem igazolja, hogy a büntethetőségi korhatár leszállítása alkalmas eszköze lenne a gyermekek erőszakos, vagy esetleg büntető törvénybe ütköző magatartásának csökkentésére. A büntethetőségi korhatár leszállítását, mivel csupán szimbolikus cselekvés lenne, és mert semmiféle pozitív eredménnyel nem járna, elutasítjuk.

Az államnak a gyermekek erőszakos magatartására, illetve a közvélemény egy részének a gyermekektől való félelmére racionális módon kell reagálnia. A gyermeket éppen az különbözteti meg a felnőttől, hogy még nem jutott el az érettségnek arra a fokára, amit a társadalom egy felnőtt embertől elvár. A magyar államnak egyrészt arra kell tekintettel lennie, hogy a fejlett társadalmakban általában elutasítják a gyermekkorú személyek büntetőjogi úton történő felelősségre vonását. Másrészt arra kell figyelemmel lennie, hogy a modern társadalmakban azok a megoldások számítanak elfogadhatónak, melyek – összeegyeztetve a gyermekek jogait és a társadalom védelmét – hatékony megoldást nyújtanak a gyermekek szocializációs hibáinak korrigálására.

Bízunk benne, hogy a kormányzat kellő megfontolás után, a lehetséges megoldások teljes körű számbavétele után alakítja ki a probléma kezelését szolgáló programot. Ehhez a munkához a Szociális Szakmai Szövetség felajánlja segítségét.

(2) Nem csupán egyedi esetekről van szó, hanem társadalmi problémáról, ezért az okok is túlmutatnak a konkrét gyermekén, sőt annak családján is. A társadalmi probléma elleni beavatkozás adekvát eszközei a társadalompolitikai programok, illetve a különböző szintű prevenciós programok. Tisztában kell lenni azzal is, hogy mindig lesznek olyan gyermekek, akik magatartását a társadalom veszélyesnek tartja, ezért mindig szükség lesz az egyedi esetek kezelésére is.

Indokolás:

A gyermekek által elkövetett normasértések nem magyarázhatók megfelelően egy-egy gyermek hibájával, hiszen a gyermeki magatartások mögött – kockázati tényezőként – családi diszfunkciók, társadalmi problémák fedezhetők fel. A társadalmi probléma mérséklését nem a az egyes esetek kezelésével kell kezdeni, hanem a legfontosabb kockázati tényezők módosításával. Erre egyrészt a különféle társadalompolitikai programok szolgálnak (például a társadalmi kirekesztés elleni programok, vagy a gyermekek esélyét növelő programok).

Szükség van olyan prevenciós programokra is, melyek primer- szekunder- és tercier szinten szolgálják a gyermekkori normasértések megelőzését. Kétségtelen azonban, hogy - a társadalompolitikai és a prevenciós programok ellenére - mindig lesznek gyermekek, akik normasértő magatartást tanúsítanak, ezért mindig szükség lesz az egyedi eseteket hatékonyan kezelni képes megoldásokra.

(3) Kezdeményezzük, hogy a kormányzat dolgozzon ki nemzeti programot a gyermekek által megvalósított erőszak elterjedtségének, súlyosságának mérséklésére

Indokolás:

Az agresszió elfogadott és elutasított formái hozzátartoznak a társadalom mindennapi életéhez, a gyermekek pedig a társadalomtól (családjuktól, korosztályuktól, a médiából, a felnőttek napi gyakorlatából) kapják az erőszak mintáit. Az erőszak számos formáját tiltja a társadalom, sokat közülük a büntetőjog által szankcionál. Az utóbbi években Magyarországon nagy figyelem irányult a családon belüli erőszak elleni küzdelemre.

Felesleges lenne azt mérlegelni, hogy az erőszak melyik csoportja – a családon belüli vagy a családon kívüli – az elítélendőbb. A gyermekek (gyermek- és fiatalkorúak) által gyakorolt (kortársaik vagy a felnőttek ellen irányuló) erőszak a világ sok társadalmában komoly problémának számít. Magyarországon – eltekintve az aktuális szenzációktól – még mindig kevés figyelem fordul a gyermekek erőszakos magatartása felé. A gyermekek agressziója nem szüntethető meg, de szükség van az erőszakos magatartások korlátozására.

Szükségesnek tartjuk, hogy komplex, szakszerű és hatékony program jöjjön létre a gyermekek és a fiatalok által megvalósított erőszak mérséklésére. Szükségesnek tartjuk, hogy a program reális célokat tűzzön ki, szakszerű megoldásokat alkalmazzon, és nyerje meg a társadalom támogatását.

(4) Kezdeményezzük, hogy a kormányzat dolgozzon ki nemzeti programot a gyermekek magatartási problémáit kezelő szolgáltatásokról

Indokolás:

Szinte minden esetben hosszú előtörténete van annak, hogy egy gyermek erőszakos cselekményt, sőt a büntető törvénybe ütköző cselekményt követ el. A folyamat megszakításának fontos eszköze a gyermekek magatartási problémáinak időben történő, szakszerűen végzett kezelése. Magyarországon léteznek ugyan a problémát kezelő intézmények, ezek elterjedtsége, elérhetősége azonban messze elmarad a helyzet által megkívánt mértéktől. Az ország nagy részén a szülők nem képesek elérni olyan szakmai szolgáltatásokat, melyek hatékonyan és megbélyegzés nélkül képesek segíteni a magatartási problémák kezelésében.

Szükségesnek tartjuk, hogy készüljön olyan komplex program, amely szakszerű, hatékony eszközöket kínál a magatartási problémák kezelésére. A program első vonalát azoknak a szolgáltatásoknak kell jelenteniük, melyeket a szülők és gyermekeik önként vehetnek igénybe a nevelési gondok, magatartási problémák megoldására. Ezt egészíthetik ki a különféle speciális megoldások.

(5) Kezdeményezzük, hogy a kormányzat dolgozzon ki nemzeti programot a büntetőjogba ütköző magatartást tanúsító gyermekek kezelésére

Indokolás:

A gyermekkorú normasértők (szabálysértések, bűncselekmények törvényi tényállását megvalósító gyermekkorú személyek) problémája nem hárítható át egyetlen ma létező intézményrendszerre sem, mert azokat nem úgy alakították ki, hogy képesek legyenek az ilyen problémával küzdő gyermekek kezelésére.

A büntető igazságszolgáltatás rendszere a fiatalkorúak számára tartalmaz speciális megoldásokat; a gyermekkorúak számára nem, de ezt nem is tartjuk kívánatosnak. A fiatalkorúak esetében sem tartjuk elegendőnek a létező megoldások kihasználtságát, illetőleg a létező megoldások választékát.

A gyermekkorúak esetében nem áll rendelkezésre a szükséges intézményrendszer. A gyermekkorúak nem büntethetők szabálysértésért vagy bűncselekményért. 1997 előtt általános gyakorlat volt, hogy ilyen helyzetben az ügy átkerült a gyámhatósághoz, ahol az aktát egy határozattal zárták le, melyben figyelmeztették a gyermeket illetve szüleit. A formális megoldásnak semmiféle hatása nem volt. Az 1997-es gyermekvédelmi reform jelentősen átalakította a gyermekvédelem rendszerét, bevezetve különböző új szakmai megoldásokat. A gyermekvédelemben ma létező megoldások sokféle probléma kezelésére alkalmasak, de hiányoznak azok a speciális megoldások, melyek a büntető törvénybe ütköző magatartást tanúsító gyermekek problémáinak kezeléséhez szükségesek. A büntetőjogba ütköző magatartást tanúsító gyermekek eseteinek kezeléséhez szükségesnek tartjuk mind a meglévő intézményrendszer felhasználását, mind pedig speciális új intézményrendszer létrehozását.

A komplex és hatékony megoldás keresése során szükségesnek tartjuk egyrészt a gyermekekkel foglalkozó összes intézménytípus feladatainak, hatékonyságának, problémáinak áttekintését (így például az iskolákban a szakszerű szociális munka megerősítését, a gyermekjóléti szolgálatoknál az intenzív módszerek alkalmazásához a feltételek biztosítását)

A büntetőjogba ütköző cselekményt megvalósító gyermekek esetében szükségesnek tartjuk speciális intézményrendszer létrehozását. A rendszer részeként létre kell hozni

- speciális gyermekbíróságokat, a gyors eljárást biztosító eljárási szabályokkal
- speciális személyes szolgáltató intézményeket

- speciális bentlakásos intézményeket.

(6) Kezdeményezzük, hogy a kormányzat nemzetközi együttműködés keretében vegyen részt a migráns gyermekek problémáinak kezelésében. Fontosnak tartjuk ugyanakkor, hogy a migráns gyermekek problémái ne vezessenek az ideggyűlölet vagy a rasszizmus megerősödéséhez.

Indokolás:

A határoknak a rendszerváltás során történt megnyitása, az Európai Unióhoz való csatlakozás, továbbá a schengeni övezethez csatlakozás hirtelen megnövelték a Magyarországra irányuló, illetve a Magyarországon átmenő migrációt. A migráció új alkalmazkodási kényszereket teremt mind a magyar társadalom, mind pedig a kormányzat számára.

Magyarországon - hasonlóan a több más európai országban tapasztaltakhoz – a közvélemény egy része a biztonságérzet megrendüléséért – mások mellett – a migránsokat teszi felelőssé. Tartani lehet tőle, hogy egy-egy konkrét eset – különösen a média szenzációkereső tudósításai hatására – megnöveli az ideggyűlöletet, a rasszizmust.

Magyarország jogrendje, állami szervezetrendszere számos téren alkalmazkodott az új helyzethez, így az Unió tagság és a schengeni övezethez tartozás követelményeihez. Jelentősebb hiányt tapasztalunk azonban a más országból érkező gyermekek problémáinak kezelése, köztük az erőszakos vagy büntetendő magatartást tanúsító gyermekek helyzetének rendezése terén. Egyrészt bizonytalanság övezi a meglévő megoldások alkalmazását, másrészt hiányosak a helyzet specialitásait figyelembe vevő jogszabályok, protokollok, intézményrendszerek.

A migráns gyermekek sajátos problémáinak kezeléséhez nemzetközi együttműködés, illetve a nemzetközi tapasztalatokat adaptációja szükséges.

Budapest, 2008. február 19.

Pataki Éva
elnök
Szociális Szakmai Szövetség nevében